

Culture-specific differences between English and Ukrainian speakers in their inborn attitude to privacy, private property and quality service can be grammatically traced in the following examples:

English usage	Ukrainian usage
<i>The manager's office</i> (a possessive attribute in preposition)	<i>The office of the manager</i> (the owner is not emphasized)
<i>He changed his mind</i> (a possessive pronoun is peculiar)	<i>He changed mind</i> (a possessive pronoun is never emphasized)
<i>I want my car repaired</i> (the passive role of a customer is implicit)	<i>I want to repair my car</i> (the passive role of a customer is semantically implicit)
Every student may use the Internet at his/her convenience (a gender aspect is explicit)	Every student may use the Internet at his convenience (a gender aspect has always been neglected)

Discourse patterns

Clyne maintains that variation in discourse and pragmatics results from differences in pragmatic formulae and ways of structuring information [3]. Culture-specific patterns of business discourse, both written and oral, can be effectively analyzed in various genres: presentations, meetings, negotiations, business letters, getting through an interview, resume writing etc. A resume genre may serve a vivid illustration of specific cultural assumptions which differ in the choice of layout, content and language across cultures. The pragmatic goal of the resume genre to promote, «to sell oneself», is much less explicit in Ukrainian as compared to English which reflects Ukrainians' national peculiarities and attitudes. It is worth mentioning that the genre of cover letter has never been employed in Ukraine.

Sources of cultural content

The criteria for selecting authentic texts for cross-cultural analysis depend on the pragmatic goal of learning. Allens maintains that linguistic communication is always carried out in a context which is in large parts culturally constituted [2]. An appropriate cultural content may be found in prominent business publications : Trompenaars [11], Adler [1], Hofstede [5] which have become available in Ukraine partly due to donations from Sabre Foundation (USA), business periodicals (Harvard Business Review, The Economist, The Wall Street Journal, Business Week etc), mass media, and practical business textbooks providing a wide range of issues as well as excellent comprehensive dictionaries on business, finances and commerce.

Источники и литература

1. Adler N. (1997). International dimensions of organizational behavior. Cincinnati, Ohio: South-Western College Publishing.
2. Allens, A. (1990). On the Role of Cultural Context in Language Instruction. Gothenburg Papers in Theoretical Linguistics. 60, University of Gotheborg Dept. of Linguistics, 1990, P. 1-11.
3. Clyne, M. (1994) Intercultural communication at work: Cultural values in discourse. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Dodd, C. (1985). Dynamics of Intercultural Communication. Brown & Benchmark.
5. Hofstede, G. (1994). Cultures and Organizations: Software of the Mind. London: HarperCollins.
6. IATEFL-Ukraine Newsletter 2003. British Council. Kyiv.
7. Kramsch, C. (1991). «Culture in Language Learning: A View from the United States». Foreign Language Research in Cross-Cultural Perspectives. John Benhamin's Publishing Company. P.217-239.
8. Lemke, J. (1995). Textual Politics. Discourse and Social Dynamics. London: Francis & Taylor.
9. Nimgade, F. (1989). «American Management as Viewed by International Professionals». Business Horizons/November-December. P.293-300.
10. Scollon, R. & Wong Scollon. (1995). Intercultural Communication : A Discourse Approach. Cambridge, VF: Blackwell Publishers.
11. Thiederman, S. (1991). Profiting in America's Multicultural Marketplace: How to Do Business Across Cultural Lines. N.Y.: Lexington Books.
12. Trompenaars, F. (1993). Riding the Waves of Culture. Understanding Cultural Diversity in Business. London: Economist Books.
13. Victor, D. (1992). Intercultural Business Communication. N.Y.: HarperCollins.
14. Wierzbicka, F. (1999). Emotions across languages and cultures: Diversity and universals. Cambridge. Cambridge University Press.

Борисенко О. А.

ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ ЯК КОМПОНЕНТІВ УСТАЛЕНИХ ВИРАЗІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Англійські модальні дієслова, що входять до складу фразеологічних одиниць різного рівня усталеності, ще не були об'єктом окремого дослідження у перекладній лінгвістиці та перекладознавстві. Завдання даної статті провести кількісний і якісний аналіз англійських та українських фразеологічних зворотів з модальними дієсловами та їх еквівалентами. Об'єктом дослідження **служать** понад 500 ідіом з англійськими модальними дієсловами і така ж кількість їх українських **відповідників**, описаних в «Англійсько-українсько-російському словнику усталених виразів» Л. І Медведевої та Н. Ю. Медведевої, «Фразеологічному словнику української мови» в 2-х томах під редакцією

Л. С. Паламарчук, «Англійсько-російському фразеологічному словнику» А. В.Куніна, «Chambers Dictionary of Idioms» **Гандс** та «Longman Dictionary of English Idioms».

Найчастіше англійські модальні дієслова входять до складу прагматичних ідіом типу: *You may rest assured – Будьте певні/ можете бути певні* [1, 299], *Can you beat it – Це такі/та що ви! ось тобі й маєш!* [1, 90], *It will never do – Це нікуди не годиться/ це неприпустимо, так не можна, це не пройде* [1, 332] – у 315 зворотах від загальної кількості (518 досліджуваних ідіом). У решті випадках вони зустрічаються як конститuentи прислів'їв та приказок: *What's done can't be undone* [2, 217] – *Що з воза впало, те пропало*; *He that is afraid of wounds must not come near a battle* [2, 843] - *вовків боятися – в ліс не ходити*; *What is bread in the bone will not come out of the flesh* [2, 97] – *Горбатого і могила не випрямить*.

Модальні дієслова у складі ідіом	Прагматичні ідіоми	Прислів'я та приказки
Can	141	73
Will	45	49
May	88	27
Must	8	30
Should	12	9
Shall	8	1
Need	3	–
Dare	6	–
Ought (to)	–	–
Have (to)	2	5
Be able (to)	2	9

Кількісний аналіз факультативності вживання тих чи інших модальних дієслів у складі зворотів (у кожному словнику є своєрідні позначення, що вказують на необов'язкове застосування певного компонента ідіом) показав, що із 315 прагматичних ідіом модальні дієслова є їх необов'язковими конститuentами лише у 52 фразеологічних виразах, тобто у 16,5% від їх загальної кількості. Із решти 203 фразеологізмів вживання модальних дієслів факультативне у 63 випадках, тобто у 31% від загальної кількості усіх прислів'їв та приказок.

До прагматичних ідіом даного типу належать такі вирази, як, наприклад, *If you /could/ only – Хоча б тільки / для того тільки, щоб* [1, 200, 202], *May/ Good bless you/me – Бережи тебе/мене, Боже* [1, 244, 135], *As if smb/should/ do smth – Неначе/немовби хтось робить/зробив щось* [1, 58, 59]. Прислів'я і приказки: */Can/talk the hind legs of a donkey/mule* [3, 85] – *Довгий язик (має)* [4, 975], */Will/have someone's guts for quarters* [3, 140] – *Спустити/спустакати шкуру (шкірку, три/сім шкуру)* [4, с. 855] та ін.

Отже, як конститuentи фразеологічних виразів англійські модальні дієслова можна вважати «закріпленішими» за прагматичними ідіомами, ніж за прислів'ями і приказками. Таке явище пояснюється природою модальних дієслів, за допомогою яких мовець виражає власне, суб'єктивне сприйняття явищ довкілля у мові. Дані стійкі одиниці відтворюють комунікативний намір, інтонацію мовця, його відношення до змісту повідомлюваного або його формального аспекту [2, 10]. Властиві модальним дієсловом конотації можливості, необхідності та припущення виконати дію менш характерні для прислів'їв та приказок.

Дані кількісного аналізу ідіом дозволили стверджувати, що найчастіше у їх складі вживається модальне дієслово **can–could** – у 42,5% від загальної кількості виразів; з них 141 прагматичних ідіом та 73 прислів'я та приказки, напр., *Can I help you to ...? – Можна запропонувати вам ...?* [1, 90], *Can't/couldn't help it/that – Нічого не можу вдіяти* [1, 91], *You can't win them all* [5, 367] – «*Приходить/настає край/кінець чому–небудь*» [4, 393], «*If looks could kill*» [6, 192] – «*Простромити поглядом/очима*» [4, 712]. Модальне **will–would** зустрічається у 18% фразеологічних зворотів від загальної кількості (518 одиниць). Кількість прагматичних ідіом та прислів'їв і приказок з модальним **will–would** майже однакова – відповідно 45 і 411 зворотів, напр., «*Chance would be a fine thing – Якби ж так трапилось/якби ж так випала нагода*» [2, 93], «*That will be the day!* – *Буде здорово/чудово!*» [2, 93], «*Will horses wouldn't drag smb – Ніякими зусиллями (не примусиш зробити що–небудь)*» [1, 423], «*What will Mrs Crundy say? – А що (ж) люди скажуть?*» [1, 519].

Модальне **may–might** входить до складу фразеологізмів у 22% випадках, і в них воно є конститuentом 88 прагматичних ідіом і 27 прислів'їв та приказок напр., «*May the best man win! – Хай переможе кращий!*» [2, 243], «*May (just) as well – 3 таким же успіхом/мабуть, а чому б ні, хотілося б*» [2, 243], «*(Let) the chips fall where they may* [5, с. 54] – *(Хоч) кіл на голові тешиш*» [4, 881], «*If wishes were horses beggars might ride* [1, с. 828] – *Якби (ж) так і було*».

Решта модальних дієслів зустрічаються у сталих зворотах набагато рідше: дієслово **must** – у 7% від їх загальної кількості, напр., «*You must be joking! – Навпевно, жартуєте!*» [2, 379], «*If you must know – Якщо вам (так конче) треба знати*» [2, 379], «*I must love you and leave you – Як не добре, а треба/пора й честь знати* [2, 180]. Характерно, що модальне **must** частіше входить до складу прислів'їв і приказок – у 30 випадках порівняно з 8 і прагматичних ідіом. Приблизно в половині прислів'їв та приказок виражає необхідність, вимушеність виконати дію, зазначену в голої реченні для здійснення умови, описаної у підрядному, напр., «*You must tea creep before you walk* [1, 442] – *На все свій час (для того, щоб хос спершу треба навчитися повзати)*», «*If you dance you must pay the fiddler* [1, 272] – *Хочеш їздити – люби і саночки возити*», «*If you want a thing well done you must do it yourself* [1, 753] – *Якщо хочеш залагодити справу, якнайкраще – зроби її сам*».

Кількість ідіом з модальним **should** становить 4% від загальної кількості фразеологізмів, напр., «*As if smb. should do smth. – Неначе/немовби хтось робить/зробив щось*» [2, 58, 59], «*How should I know? – Як знати?/звідки знати?, хто його знає?*» [2, 169], «*I should not mind – Я не від того/я не проти*» [2, 184].

Модальне **shall** входить до складу 2% фразеологізмів від їх загальної кількості, напр., «*All shall be well/Jack shall have Jill – Все буде добре, гаразд*» [2, 44], «*We shall see what we shall see – Що буде, те й буде/поживемо –*

побачимо, надвоє баба ворожила» [2, 355], «*I shall never be my own till I do it* – Без сумніву, я це зроблю/не я буду, коли цього не зроблю» [2, 183].

Модальне **need (to)** вживається у 3 фразеологізмах: «*That's all I need* – Ще того мені бракувало!» [2, 333], «*Liar's need/should have long memories* [1, 449] – Брехунам **потрібно** мати добру пам'ять».

Дієслово **dare (to)** зустрічається у шести прагматичних ідіомах, напр., «*How dare you (do smth.)?* – Як ти смієш?/Як ви смієте?» [2, 166], «*I dare swear* – Я певний, можу заприсягатися» [2, 176].

Модальний вираз **to have (got) (to)** входить до складу семи усталених зворотів: «*You have got to be joking/kidding* – Ви, напевне, жартуєте» [2, 379], «*You've got to laugh* [6, 176] – *I сміх, і горе/гріх, плач, сльози, лихо*» [4, 834], «*Have to be seen to be believed* [6, 301] – *Не вірити/не повірити своїм (власним) вухам/очам*» [4, с. 131].

Вираз **to be able (to)** зустрічається в 11 фразеологічних виразах, переважно у прислів'ях та приказках, напр., «*Be able to breathe again* [5, 39] – «Звести дух» [4, 325], «*Not to be able to see beyond* – *Не бачити далі свого носа*» [1, 538], «*Able to make a cat speak* – *Кому завгодно розв'яже язика*» [1, 131]. Модальне дієслово **ought (to)** не входить до складу жодної ідіоми (таблиця 1). Конотації англійських модальних дієслів найчастіше відтворюються українською мовою дієсловом «могти» – 54% від загальної кількості 100 українських аналогів англійських ідіом з українськими модальними дієсловами та предикативними прикметниками. У 38 ідіомах українське «могти» є відповідником дієслова *can – could* як конститuentи фразеологічних зворотів – напр., «*Can I be of service to you?* – Чи не можу я бути вам корисним?» [2, 89], «*Can't/couldn't help it/that* – Нічого не можу вдіяти» [2, 91], «*Can you imagine!* – Можете собі уявити (щось подібне)!» [2, 90], «*Can't fight his way out of a paper bag* [1, 802] – (Він) не може постояти за себе», «*Can't make head or tail of sth* [6, 147] – Не можу схопити/ухопити за хвіст/за хвоста думку, ідею» [4, 873].

Модальне дієслово **may – might** перекладається українським «могти» у 12 ідіомах, напр., «*I may/might say/add* – Можу/міг би сказати/додати» [2, 179], «*You may depend upon it* – Можете бути певні, (що)» [2, 381], «*Fool may give a wise man counsel* [1, 290] – Інколи й дурень може дати/дасць пораду розумному», «*May I/we take/be so bold (as to)/If might be so bold* [5, 31] – Чи не міг би/можу...»

У двох фразеологічних зворотах модальне «могти» відтворює семантику англійського **will – would**, напр., «*I wouldn't know* – Я не знаю/не можу знати» [2, 188], «*If you would* – Яқцо можете/можеш» [2, 201] (табл. 2).

Таблиця 2

Англійське модальне дієслово у складі ідіоми	Український відповідник	Кількість
Can	Могти	38
Can	бути можливим	9
Can	Вміти	1
Can	бути здатним	1
May	Могти	12
May	бути можливим	12
Must	треба, бути повинним	13
Must	доводитися	2
Must	мусити	1
Will	бути можливим	3
Will	могти	2
Shall	могти	1
Should	мати	1
Should	бути повинним	1
Dare	сміти	2
Dare	могти	1

Дієсловом «могти» перекладають англійські модальні **dare** та **shall**, на семантику яких впливає загальна конотація тієї чи іншої ідіоми, напр., «*I dare swear* – Я певний/можу заприсягатися» [2, 174], «*He that will not when I may, when he will, shall have may* [1, 494] – Той, хто не хоче, коли може, коли захоче, вже не зможе».

Модальний предикативний прикметник «бути можливим» відтворює конотації англійських модальних дієслів у 24% випадків від усієї кількості фразеологізмів. Найчастіше таким способом перекладаються англійські **can – could** (у 9 фразеологізмах) і **may – might** (у 12 випадках), напр., «*We can't take you/him etc. anywhere!* – Тебе і не можна брати» [2, 355], «*Cannot hold a candle to...* [1, 123] – Не можна й порівнювати», «*You can/may bet*

your boots [1, 79] – *Можна не сумніватисяся*, «**Can/could** be counted on the fingers of one hand [1, 275] – *На пальцях можна перелічити»* [4, 618], «*As you might say* – *(Як) можна сказати»* [2, 64], «*May I help you to ...? – Можна запропонувати вам ...?»* [2, 245]. Є кілька випадків, коли одне й те ж англійське модальне дієслово перекладається українською мовою двоєю – за допомогою дієслова «могти» і предикатива «бути можливим». Загальна конотація англійських фразеологізмів у такому випадку переважно вказує на запит або дозвіл виконати дію, напр., «*May I/we ...? – Чи можна мені/нам ... /чи можу я ... /можемо ми ...?»* [2, 244], «*Can I ...?/чи можу я ...?»* [2, 89], «*(One etc) may well ask – Ви можете запитати/можна запитати»* [2, 246], «*As best you can* [6, 24] – *Як тільки можна/може»* [4, 501].

Модальний предикатив «бути можливим» відтворює конотацію компонента двох англійських ідіом, дієслова **will – would**, напр., «*That will never/not do – Так не можна/це не пройде»* [2, 332], «*Unfortunate man would be drowned in a tea cup* [1, 485] – *Коли не щастить, можна і в ложці води втопитися»*.

Децю рідше при перекладі зустрічаються модальні предикативи «треба» і «бути повинним» – вони відтворюють семантику англійських модальних дієслів у складі ідіом у 14% від усіх випадків. Як правило, вони виражають конотацію модального **must** за винятком єдиного фразеологічного звороту, де складовим є дієслово **should**, напр., «*Law-makers should not be law breakers* [1, 440] – *Той, хто охороняє закон, не повинен його порушувати»*, «*I must admit – Повинен визнати»* [2, 180], «*! must be going – Треба йти/треба рушати, вирушати»* [2, 180], «*I must fly – Мені треба бігти»* [2, 180].

Українські модальні дієслова «доводиться» і «сміти» служать відповідниками значень англійських **must** і **dare**, які зустрічаються кожне у 2 ідіомах. Модальне **must** входить у склад прислів'їв, напр., «*If two men ride on a horse, one must ride behind* [1, 480] – *Коли двоє на коні, одному доводиться сидіти позаду»*, «*Poor must pay for all* [1, 596] – *Бідному доводиться платити за все/платить за все»*. Модальне **dare** є компонентом таких прагматичних ідіом, як, напр. «*How dare you (do smth) – Як ти смієш?/як ви смієте?»* [2, 166], «*! dare say/daresay – Вважаю, наслідуюся сказати/запитати»* [2, 176].

Решта три англійські модальні дієслова – **should**, **can** та **must** в українській мові мають, крім вищезгаданих, і інші відповідники, зокрема, модальне **can** – «вміти» та «бути здатним», напр., «*You can't tell him/her anything – Він/вона не вміє мовчати»* [2, 377], «*Couldn't organize a piss up in brewery* [6, 254] – *Не здатний ні до чого»*. Українське «мати» – **should**, напр., «*! should worry! – З якої речі я маю хвилюватись?»* [2, 184]. За допомогою імпліцитно вжитого «мусити» відтворюється конотація англійського **must**: «*The longest day must have art end* [5, 75] – *Приходить (настає)/прийшов (настав) край/кінець (чомусь»* [4, 393]. Останній переклад характерний тим, що у «Фразеологічному словнику української мови» після згаданого звороту подається приклад із вживанням дієслова «мусити»: «*Роби і роби, а що заробила..? Та не вічна ж вона йому полонянка, коли-небудь мусить таки прийти цьому краю!*» (О. Гончар) [4, 393] (табл. 2 і 3).

Таблиця 3

Українські модальні дієслова і предикативні прикметники	Частота вживання при перекладі англійських модальних дієслів, що входять у склад ідіом
могти	54
бути можливим	24
треба, бути повинним	14
доводиться	2
сміти	2
мати	1
вміти	1
бути здатним	1
мусити	1

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що:

1) найчастіше до складу фразеологічних одиниць входять англійські модальні дієслова *can – could*, *may – might* та *will – would*. Крім того, частота вживання модальних *can – could* та *may – might* набагато вища у складі прагматичних ідіом, ніж серед прислів'їв та приказок;

2) доволі висока кількість перекладів англійських ідіом з модальними дієсловами українськими модальними та предикативними прикметниками (100 відповідників із загальної кількості 518 фразеологічних одиниць) дозволяє зробити висновок, що граматичний і лексико-граматичний способи відтворення–конотацій англійських модальних дієслів у складі прагматичних ідіом і прислів'їв та приказок українською мовою є одним із найхарактерніших;

3) найуживанішими українськими відповідниками модальних значень англійських модальних дієслів є модальне «могти», яке відтворює конотації *can – could* (найчастіше), *may – might*, *will – would*; рідше *dare i shall* та предикатив «бути можливим», що є характерним при відтворенні семантики *can – could*, *may – might* (найчастіше) і *will – would*. Модальне значення повинності, необхідності виконати дію властиве дієслову **must** у складі фразеологію зворотів українською мовою і звичайно передається за допомогою предикативів «треба» і «бути повинним».

Література

1. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. – М., 1984.
2. Медведєва А.М., Медведєва Н.Ю. Англо-українсько-російський словник усталених виразів. – Київ-Тернопіль, 1992.
3. Словник української мови в 10 т. / Під ред. І. К. Білодіда. – К., 1973.
4. Фразеологічний словник української мови в 2 т. / Під ред. Л.С. Паламарчук. – К.: Наукова думка, 1993.
5. Longman. Dictionary of English Idioms.– Longman: Longman Group Limited, Harlow and Longman, 1979.
6. Hands P. Chambers Dictionary of Idioms. – Edinburg, 1996.